

Der findes et utal af kulturmiljøer og bevaringsværdige bygninger i Danmark, som kan være med til at stimulere detailhandel, turisme og bosætning, bl.a. her i Ribe.

Bevaringsværdig?

Kommunernes bygningsarv og kulturmiljøer

Over hele landet findes mange fine og ofte historiske byrum. Vi kender alle følelsen af, hvilken særlig stemning, historiske bygninger kan skabe. Bevaringsværdige huse og bygninger, der udgør et kulturmiljø med dets helt egen historie. Men der kan være mange bygninger og kulturmiljøer at forholde sig til og et utal af kortlægningsværktøjer. Og måske står en privat developer og banker på med et konkret projekt og et ønske om nedrivning. Eller de ældre huse føles som om, at de står i vejen for ny byudvikling. Hvad gør man så?

Af projektleder Anja Meier Sandreid, Dansk Byplanlaboratorium

Kulturmiljøer og bygningsarven rummer store potentialer. Utallige gange er det blevet fastlagt, at kulturarven kan være med til at stimulere detailhandel, turisme og bosætning. For eksempel har en undersøgelse fra Realdania vist, at danskere foretrækker at bo, arbejde og besøge steder, der har en særlig historie eller atmosfære. Det giver derfor mening at lade kulturarv indgå som et strategisk element i den kommunale planlægning. Gør man det, kan kulturarv bruges som et aktiv, der kan skabe værdi i forbindelse med byudvikling. Her har kommunerne et godt kort på hånden. Det vurderes, at der er mellem 300.000 og 400.000 bevaringsværdige bygninger i Danmark. Omkring 120.000 bygninger er registrerede som bevaringsværdige i Slots- og Kulturstyrelsens database, mens andre er udpe-

get gennem kommune- eller lokalplaner. De bevaringsværdige bygninger er kommunernes ansvar. Kommunerne er derfor den største varetager af kulturarv i Danmark. Det er et stort ansvar, men også et stort potentiale.

Kommunernes kulturarv

Der er et stort potentiale i at kortlægge og planlægge for kulturhistoriske bevaringsinteresser og kulturmiljøer. Men hvordan gør man det bedst og med hvilke metoder? Der er langt fra ens praksis omkring registreringen af kulturmiljøer og de bevaringsværdige bygninger i de danske kommuner. Det skyldes blandt andet måden, kravene til registreringen er opstået på. I 1987 besluttede staten at kortlægge den byggede kulturarv i Danmark. Det mundede ud i SAVE-registreringerne,

der siden har været grundstammen i registreringen af de bevaringsværdige bygninger i Danmark. Fra 1990 til 2007 blev der i alt udgivet 90 trykte kulturatlaser, som tilsammen dækker 75 af de tidligere kommuner.

Da daværende miljøminister Svend Auken i 1994 introducerede begrebet "kulturmiljø", som derefter blev indarbejdet i plan- og museumsloven, var tanken, at der skulle være mulighed for at tænke bredere end den enkelte bygning. Kulturmiljøer kan være meget forskellige, men de har det til fælles, at de har store arkitektoniske- og kulturhistoriske værdier og repræsenterer værdifulde fortællinger fra bestemte perioder i danmarkshistorien. Kortlægningen af kulturmiljøer har været meget forskellig lokalt.

Den forskellige praksis afhænger

Mere end 2.100 kulturmiljøer i 52 kommuner er screenet og kortlagt af Arkitektskolen Aarhus efter SAK-metoden. En af dem er kulturmiljøet omkring Svendborg Havn. Her ses stykgodspakhuset ved færgelejet.

I Næstved er planer om udvikling i bymidten gået hånd i hånd med kortlægning af kulturarv.

også af, at der skelnes juridisk mellem verdensarv, fredede og bevaringsværdige bygninger samt kulturmiljøer. Verdensarv er karakteriseret som kultur eller natur af international betydning og er statens ansvarsområde. Lovgrundlaget er UNESCO Verdensarvskonventionen. Roskilde Domkirke, Kronborg Slot, Christiansfeld, Jelling Monumenterne og Parforcejagtlandskabet i Nordsjælland er blandt andet udpeget som verdensarv. Fredede bygninger er betegnet som bygninger af national betydning, og lovgrundlaget er bygningsfredningsloven. Slots- og Kulturstyrelsens database over fredede og bevaringsværdige bygninger (FBB) indeholder oplysninger om ca. 9000 fredede bygninger i Danmark. De er statens ansvarsområde (Slots- og Kulturstyrelsen).

En anelse mere kringlet rent juridisk er det med de bevaringsværdige bygninger. De er betegnet som bygninger af regional eller lokal betydning, og her er lovgrundlaget både plan-, bygningsfrednings- og museumsloven. Siden strukturreformen i 2007 har kommu-

nerne haft ansvar for de bevaringsværdige bygninger. Det er derfor noget, som alle kommuner må forholde sig til.

Kulturarv i planlægningen

Kommunerne skal i dag sammen med de kulturhistoriske museer skabe et overblik over bevaringsværdier fra oldtiden til i dag. Det er meget forskelligt, hvornår og hvordan den enkelte kommune har arbejdet med kortlægning af bevaringsværdier. I nogle kommuner foretages en ny registrering i områder, hvor man skal i gang med en ny lokalplan. Ved kommunesammenlægninger i forbindelse med strukturreformen i 2007 var der også meget forskellig kommunal praksis med hensyn til registreringer af bevaringsværdier, der blev smeltet sammen. Derfor kan man i FBB nogle gange se, at kun den ene halvdel af en nuværende kommune har mange bevaringsværdier, hvilket selvfølgelig ikke nødvendigvis er retvisende. I andre kommuner er registreringen sket systematisk, og alle bygninger og kulturmiljøer i kommunen er blevet kortlagt i de senere år.

I planlægningen er der flere krav til kortlægning af kulturarven. Bevaringsværdige bygninger er kun bevaringsværdige i juridisk forstand, når det fremgår af kommuneplanen, en lokalplan eller en byplanvedtægt, at de er det. Planloven fastlægger, at kommuner skal tage vare på kulturarven og udpege kulturhistoriske bevaringsværdier som kulturmiljøer og bevaringsværdige bygninger i deres kommuneplan. Med lokalplaner kan kommunen fastlægge, hvordan bygninger eller et område må anvendes eller omdannes under hensyn til bevaringsværdierne. I lokalplanerne kan bevaringsbestemmelser pålægges de enkelte ejendomme med bindende retsvirkning.

Hvad skal bevares?

For at være på forkant og tage hånd om kulturarven som en del af planlægningen kan det give mening at give registreringen af bevaringsværdier et gennemsyn. Dette vil både kunne forenkle kommunernes fremtidige administration, for eksempel bygge-

Bygningsarv i fare for nedrivning kan få borgerne på barrikaderne. Her protester foran Slagtergårdene i København i 2018. Forhusene ud til Enghavevej var vurderet til 3 på SAVE-skalaen og er i dag nedrevet.

sagsbehandling, men også give mulighed for at arbejde systematisk med kulturarv som et aktiv, der kan skabe værdi i forbindelse med byudvikling. En systematisk kortlægning og vurdering vil kunne vise, hvilke af de mange mulige kulturmiljøer, der er de væsentligste at bevare.

Der er gennem årene opstået mange måder at registrere kulturarv på. På de følgende sider finder du en guide til de mest almindelige registrerings- og kortlægningsmetoder. Men succesen handler ikke nødvendigvis om, hvilken metode man vælger, men derimod om man arbejder systematisk med kultur-

arven i planlægningen. Det vil en ny artikelserie i Byplan Nyt sætte fokus på. I næste nummer kan du læse om udvalgte kommuners konkrete arbejde med bygningsarv i kommune- og lokalplaner.

Kulturmiljøer og bevaringsværdige bygninger ifølge Planloven, Bygningsfredningsloven og Museumsloven

Planloven

I kommuneplanen skal der udpeges værdifulde kulturmiljøer både i byerne og på landet. Det vil være miljøer, der illustrerer et tema, en tidsepoke eller en udvikling, der har fundet sted (§ 11a, stk. 1 nr. 15 og nr. 16).

Kommuneplanen skal indeholde retningslinjer for: Sikring af kulturhistoriske bevaringsværdier, herunder beliggenheden af værdifulde kulturmiljøer og andre væsentlige kulturhistoriske bevaringsværdier (§ 11a, stk. 15).

Kommuneplanen skal indeholde retningslinjer for: Sikring af landskabelige bevaringsværdier og beliggenheden af områder med landskabelig værdi, herunder større, sammenhængende landskaber (§ 11a, stk. 16).

Kommuneplanen skal indeholde en redegørelse for byernes bebyggede strukturer, herunder for sammenhængen mellem by og landskab, bebyggelses- og gadestrukturer og arkitektoniske hovedtræk og karakteristika, hvor det har direkte konsekvenser for planens indhold (§ 11e, stk. 1 nr. 3).

Kommunalbestyrelsen kan nedlægge forbud mod, at der retsligt eller faktisk etableres forhold, som kan hindres ved en lokalplan. Forbudet kan højst nedlægges for et år. Kommunalbestyrelsen tinglyser forbudet på den pågældende ejendom. Tinglysningen er uden betydning for forbudets gyldighed (§ 14).

Museumsloven

Planmyndighederne skal inddrage vedkommende statslige eller statsanerkendte kulturhistoriske museum, når der udarbejdes

kommuneplan eller lokalplan, der berører bevaringsværdier (§ 23, stk. 2).

Kommunerne kan nedsætte et lokalt kulturmiljøråd med henblik på at understøtte arbejdet med de kulturhistoriske og bygningskulturelle værdier (§ 23 a).

Bygningsfredningsloven

En bygning er bevaringsværdig, jf. § 16, stk. 1, nr. 7, når den er optaget som bevaringsværdig i en kommuneplan eller omfattet af et forud mod nedrivning i en lokalplan eller byplanvedtægt, jf. planlovens § 15, stk. 2, nr. 14 (§ 17).

En bevaringsværdig bygning, jf. § 17, må ikke nedrives, før nedrivningsanmeldelsen har været offentligt bekendtgjort, og kommunalbestyrelsen har meddelt ejeren, om den efter planlovens § 14 vil nedlægge forbud mod nedrivningen (§ 18).